

Lenny Bruce

Religionskritikern och yttrandefriheten

Av Mona Lagerström

Med tanke på alla lättkränkta människor i dagens Sverige och det hot de utgör mot yttrandefriheten finns det anledning att påminna om den judiskättade amerikanska samhällssatirikern, provokatören och ståuppartisten Lenny Bruce (1925-1966) och det pris han fick betala för sin religionskritik. I Sverige, där vi inte längre har en

hädelseparagraf, kan Religionens Väktare polisanmäla religionskritiker för "hatbrott" och "hets mot folkgrupp", kalla dem rasister och "islamofobiker". I USA, som inte heller har någon hädelseparagraf, använde sig Religionens Väktare av lagparagrafer om obscen språk för att dra religionskritikern Lenny Bruce inför rätta. I en följande

artikel beskriver jag hans rättsliga kamp för yttrandefriheten. Här ger jag en bakgrunds-teckning.

Lenny Bruces vän journalisten Nat Hentoff beskriver hur drabbande hans föreställningar kunde vara: "Man måste *höra* och *se* honom för att tro på honom", och, säger Hentoff, parad med förväntningarna inför kvällens föreställning fanns alltid en viss ängslan. "Hur långt kommer han att gå *i kväll?*" Och: "Efter att ha hört Bruce under en av hans mer demoniska kvällar... händer det att man ser sig i spegeln med ett gnagande tvivel på att man verkligen vet vem man är, eller snarare, vet vad man egentligen tänker. Om sex. Om rättvisa. Om negrer. Om att vara jude" (Collins & Skover 2002, s. 17, 18, 22). En annan man beskriver Lenny Bruce som att han lurpassade likt en "skrämmande panter" och högg till så vasst "att han lämnade skådeplatsen full av kadaver" (ibid. s. 18).

Han framförde inte instuderade monologer ord för ord exakt likadant kväll efter kväll. Ingen kväll var den andra lik, sågs det. Under årens lopp byggde han upp en samling basnummer, *bits* och *schticks* som han kallade dem, och som han varierade allt efter humör. Han beskrivs som en ordens jazzmusiker, han improviserade, följde stundens infall och dagsfärsch politik, använde sig av det som kallas medvetandeström, associerade, rytmiserade, sjöng. Sedlighetspolisen hade ett tufft jobb att hänga med. Rättegångsprotokollen när poliserna med enstaka uppsnappade ord försöker beskriva Bruces, enligt dem, sedlighetssårande monologer är ibland rent farsartade.

Jag bodde i Los Angeles de åren i början av sextiotalet när han ständigt figurerade i massmedierna på grund av alla rättegångar för sedlighetssårande språk inför en betalande nattklubbspublik och några för narkotikainnehav. Tyvärr såg jag aldrig honom uppträda live.

När jag bodde där hade han, efter tio års slit som varietéartist och konferencier på avsides liggande rökdisiga stripteaseklubbar och jazzklubbar, förvandlat sig till samhällssatiriker och arbetat sig upp till en helt annan sorts nattklubbar där de sofistikerade gästerna kom för att lyssna på honom, inte för att se kvinnor klä av sig. Jag var för ung och för fattig för att ens komma på tanken

att besöka de nattklubbar i Los Angeles där han av och till uppträdde de åren. Men jag kunde inte undgå att följa den massiva rapporteringen om honom, med skräckblandad förtjusning. Med betoning på skräck. Hans mjuka röst kunde blixtnabbt förvandlas till den där kritan som gnisslade på svarta tavlan så att det skar i öronen och en stöt for genom hela kroppen och hjärtat åkte upp i halsgropen. *Hur vågar han!* Han var vass. Rakbladsvass. Modig. Principfast. Genomskådande. Obarmhjärtigt genomskådande. Skoningslöst genomskådande. Den enda i sitt slag. Han sa sin innersta mening utan förskönande omskrivningar både från scenen och när han släpades i väg till polistationen.

De ord jag mest förknippar honom med är medmänsklighet, vidsynthet och egensinnig bildstormare. För egensinnig var han. Han gjorde det inte lätt för sina försvarsadvokater. Hans storhet var att han inte svepte in sig i en ideologi, positionerade sig enligt ideologirobotarnas sedvänja och skvätte endimensionell skit på motståndarna - tryck på en knapp så sprutar de förutsägbara åsikterna ut, i total överensstämmelse med den inprogrammerade mallen. Han var det jag kallar en sann intellektuell.

Hyckleriet var Lenny Bruces måltavla. Han var en oförtröttlig yttrandefrihetsaktivist mot samtidens hyckleri, dubbelmoral och fördomar. *Allt hyckleri, all dubbelmoral. Alla fördomar.* Allt tabubelagt skulle upp i ljuset och satiriseras, oskadliggöras genom att namnges: fördomarna om nakenhet, sex, sexuell läggning, hudfärg. Med samma skärpa och fräna humor strimlade han såväl kommunismen som de mest patriotiska yttringarna i den tidens USA. Han var utmanande nog att jämföra nazisternas dödsläger med USA:s bombningar av Hiroshima och Nagasaki. Var atombomberna verkligen mer humana? Verkligen?

Ingenting var heligt för honom, minst av allt de institutionaliserade religionerna, som han kallade för *big business*. I sina monologer gav han dem samlingsnamnet Aktiebolaget Religioner. Han gycklade hejdlöst med *mellanhänderna*, rabbiner, påven och hans pompösa ring och utstyrsel, *alla* präster oberoende av vilken religion de sa sig vara språkrör för, och hävdade att de var bigotta skojare som ägnade sig åt bond-

fängeri. Mest drev han med den romersk-katolska kyrkan därför att den hade en sådan makt, förbudet mot preventivmedel exempelvis. Detta var före p-pillrens och de fria aborternas tid. Det han hade emot alla organiserade religioner var att de predikade hur saker och ting *bör* vara, utifrån vidskepliga föreställningar som inte gick att bevisa. Det viktiga, menade Bruce, är vad som *är*.

Hur fördomsfri är du *egentligen*? kunde han med sina monologer utmana publiken. Den tidens USA var homofientlighetens tid, rassegregationens tid (vi överlägsna vita här, ni underlägsna färgade där), medborgarrättskampens tid (alla människors lika värdighet och rättigheter oberoende av hudfärg), dubbelmoralens tid då unga ogifta gravida döttrar kunde köras på porten eller tvingas genomgå en olaglig abort med risk att sedan dö av massiva blödningar i baksätet på en bil hellre än fläcka familjens rykte. Han var emot lyteskomik. Han var emot våld. Han var emot dödsstraffet. Han häcklade inställningen att våldsscener och döds-skjutningar i TV-serier var okej för barn att titta på, men inget som hade anknytning till sex och nakna kroppar.

Han tog värvning i marinen 17 år gammal 1942 och deltog i andra världskriget på olika platser kring Medelhavet. Han visste vad krig innebar. Han visste vad döda kroppar innebar, både civilbefolkningens och soldaternas. Han visste vad fattigdom innebar. Han sa sig veta varför amerikaner var avskydda. De europeiska barnen som nu var runt tjugo visste vad deras mammor hade gjort tillsammans med amerikanska soldater under kriget för att få ägg, cigaretter och chokladkakor. Därför hatar de amerikaner. Ibland varierade han numret och tog japanska barn, japanska mammor och amerikanska soldater.

Lenny Bruce hädade på scen. Det gjorde man inte ostraffat, även om Högsta domstolen hade gett grönt ljus. Liksom religiösa skrifter handlar lagarnas tillämpning om tolkning. Högsta domstolen ger tolkningsriktlinjer med sina prejudikat. US Supreme Courts prejudikat 1952 om hädelse var kristallklart. Det är inte statens uppgift att skydda vare sig en enskild religion eller alla religioner från åsikter som religiösa anhängare finner anstötliga. Medborgarnas yttrandefrihet står över alla religioner.

Just denna lagstadgade rätt att uttrycka sig i termer som religiösa anhängare kunde finna stötande var något Lenny Bruce excellerade i.

Prejudikatet om obscen språk däremot var luddigt formulerat och öppet för tolkningar av domare i varenda stad i USA, och det var detta som ledde till rättegångarna mot Lenny Bruce. Om uppträdandet på scen kunde tänkas leda till att publiken blev sexuellt upphetsad då var det ett brott. Att göra en gest som kunde tolkas som masturbation var olagligt, det visste Lenny Bruce och utmanade inte ödet. Han var ordkonstnär och ord i sig är inte obscena, enligt honom. Det är betydelsen man lägger in i orden som är det viktiga.

Så han hädade. Han skrev en självbiografi, *How to talk dirty and influence people. An autobiography*. Avsnitt publicerades etappvis i tidskriften *Playboy* under 1963 och 1964 och samlades i en bok 1965. Efter hans död kom den ut i flera nyutgåvor.

Året efter hans död sammanställde John Cohen från inspelade band hans monologer i *The essential Lenny Bruce* (1967), en samling som trycktes på nytt år efter år. Här är ett exempel på en monolog ur samlingen som lättkränkta i dagens Sverige kanske skulle ha krävt Lenny Bruce på en ursäkt för och stämplat som "islamofobiskt". Han inleder med hans rätt att väcka anstöt och säger att om det händelsevis sitter några invandrare i salongen som funderar på att bli amerikanska medborgare och kanske blir kränkta av att jesuiter eller rabbiner säger några saker om sina gudar som kan tänkas förneka invandrarnas gudar bör de ha i minnet att det är fullt lagligt i det här landet och gör en egen version av hur de protestantiska pilgrimsfäderna lämnade Storbritannien för att undgå anglikanska kyrkans förföljelser, tortyr och anklagelser om kätteri och hur de i Amerika kom fram till vikten av att dra en tydlig gräns mellan religion och politik. Här är slutklämmen:

- Jag är trött på den här skiten, låt oss dra någon annanstans, låt oss åka till ett annat land där vi kan hålla våra möten och vara protestanter. Låt oss åka till ett land där vi kan vara anstötliga. Och sätta upp anstötliga kabaréer. Ingen kan hindra oss - vi gör det mitt framför näsan på dem.

- *Hur* anstötliga?

- ...Ställa oss utanför en synagoga och

sjunga om fläsk.

- Så anstötliga? Muslimerna då?

- Åt helvete med dem. Judarna också, och vegetarianerna. För det är vår rättighet - att vara anstötliga.

Att hetsa upp någon sexuellt. Det är det som gäller. Till invandraren: Om det efter föreställningen, sett ur ett helhetsperspektiv, inte finns minsta gnutta värde i den, men mitt framförande skulle ha hetsat upp dig, om du sitter där med stånd efter det att jag har lämnat scenen, då kommer jag att åka fast. Det är så det är, det är så det går. Men om du är *äcklad*, taskigt för dig, det är min rättighet, för jag kommer att sjunga om fläsk, waila i högan sky. (1971, s. 285, 286).

En variant finns i självbiografen där han liksom ovan diskuterar den juridiska skillnaden mellan att häda och använda "fula" ord som påstås hetsa upp publiken sexuellt. Det är hans rättighet att sätta upp en kabaré om fläsk, trots protester från judar, muslimer och vegetarianer. Det är hans rättighet som amerikan att prata om fläsk och prisa dess förtjänster, att springa utanför en synagoga och skrika: "Här är fläsk! Titta på det, rabbi!" utan att bli arresterad. (1977, s. 219).

Han drev inte med enskilda individers personliga tro. Detta är viktigt att betona. Han var kritisk till de *institutionaliserade* religionerna, till *melanhänderna* som påstod sig veta vad en högre makt tyckte, tänkte och krävde.

I en variant av första kapitlet i hans självbiografi, publicerad i dottern Kitty Bruces bok *The (almost) unpublished Lenny Bruce* från 1984 med titeln "In the beginning", skriver han att båda föräldrarna var ortodoxa judar, att båda hela hans liv varit hängivet fästade vid honom men att deras djupa hängivenhet skuggades av deras hängivenhet för judendomen, något som i årtal skapat en spricka mellan honom och föräldrarna. Han säger att han nu på deras ålders höst inser den vanära och skam han, sett utifrån deras värderingar, måste ha orsakat

dem. Trots att han vägrade bli *bar mitzvah*, ungefär judendomens motsvarighet till att bli konfirmerad, gav fadern ändå inte upp utan drillade honom dagligen i Talmud.

Hur sann kommentaren om Talmud är går inte att avgöra för därefter följer en passage som Bruce kunde ha levererat från scen om hur han som ung blir förälskad i en icke-judisk flicka, färgad dessutom, men hur han tror att hudfärgen borde uppvägas av att flickans far var läkare, hur modern uppmanar honom att bjuda hem flickan och hennes far läkaren på middag, hur det ringer på dörren och hur modern när hon öppnade blev mörkare än gästerna. Bruce hade glömt berätta om gästernas hudfärg (s. 9).

Han växte upp i närheten av staden New

Hon hade då ett förhållande med en kvinna, säger hon i en intervju. Där säger hon också att Lenny Bruce övertalade henne att göra sex aborter. Han ville inte att de skulle dela sin kärlek med en "främling". Abort var på den tiden olagligt. Lenny och Honey Bruce fick dottern Kitty, som var önskad. De skilde sig 1957. Liksom Lenny Bruce var Honey Bruce drogberoende (Goldman 1974, s. 78-99).

I början av karriären imiterade han kända personer. Han arbetade på jazzklubbar och hans jazzinspirerade monologer kom nerifrån, inte från medelklassen, inte från samhällets högsta sfärer. I den musik- och nattklubbssvärld han levde i fanns svarta, homosexuella, strippor, sexsäljare, inget konstigt med det, de var alla människor,

en värld långt från femtiotalets amerikanska strömlinjeformade vita heterosexuella medelklassförorter där mannen i kostym åkte in till staden och kontoret medan frun stannade hemma och skötte hushållet.

Han dog av en överdos den 3 augusti 1966 i sitt hem i Los Angeles, 41 år gammal och utfattig. Två dagar senare fick han en ortodox judisk begravning i Los Angeles, där en liten skara, bland andra modern, var närvarande. Trots att alla hans vänner var med-

York. Föräldrarna separerade när han var liten och skilde sig formellt när han var åtta år. Modern försörjde sig som varietéartist, hembiträde, servitris. Han bodde lite här och var hos släktingar, hos modern, hos fadern. Fadern, som tillverkade ortopediska skor, gifte om sig när Bruce var elva år med en advokatsekreterare och Bruce bodde därefter hos dem. Han var från barnsben van vid att gifta kvinnor yrkesarbetade. År 1951 gifte han sig med en två år yngre icke-judisk stripteasedansös från den mindre eleganta nattklubbssvärlden, Honey Bruce. Hon fortsatte att arbeta efter det att de hade gift sig. Ibland arbetade de tillsammans. Hon var hans livs stora kärlek. Hon var bisexuell, hade redan suttit inne och varit gift två gånger när de träffades.

vetna om att en minnesgudstjänst för Lenny Bruce definitivt inte var i hans anda hölls en vecka senare en minnesgudstjänst anordnad av vännerna i New York, staden han utkämpade sin sista yttrandefrihetsrättegång i. Minneshögtiden hölls i Judson Memorial Church i Greenwich Village den 12 augusti 1966. Cirka tusen människor ska ha fyllt kyrkan. En beskrivning av den oortodoxa tillställningen finns i Efterordet till Lenny Bruces självbiografi, författat av journalisten Dick Schaap. Han skriver att minneshögtider är till för de efterlevande. Deltagarna var "Lennys slags folk", "*kikes, spades, fags and other fortunates*", (i vårdat språk: judar, svarta, homosexuella och andra lyckligt lottade). Orden kike, spade, fag var ord Lenny Bruce använde i sina

monologer för att "normalisera" dem, som bögar senare gjorde med just ordet bög.

År 1974 kom Alfred Goldmans biografi baserad delvis på material insamlat av journalisten Lawrence Schiller: *Ladies and Gentlemen: Lenny Bruce!!* Det är i den biografins intervjuer med Honey Bruce återges.

Goldman valde att skriva biografen i ett slags romanform. Texten är späckad med jiddisch och den tidens jargong. Goldman fullkomligt vältrar sig i Lenny Bruces drogberoende och intima scener med olika damssällskap. Akademikern Goldman är på sina ställen riktigt nedlåtande, i synnerhet när Bruce fördjupade sig i juridisk litteratur och lagböcker för att kunna försvara sig själv i yttrandefrihetsrättegångarna. Enligt Goldman borde han ha hållit sig till sina *bits* och *schticks*.

Samtidigt hävdar Goldman att Bruce var helt obildad och aldrig läste några böcker. Bruce gick inte ut high school, det är inte samma sak som att vara obildad. Om man med bildad menar en person som har skaffat sig en *genomtänkt* livsåskådning, vilket kräver både insikt och en hel del självanalys och omvärldsanalys, en person som tänker självständigt och inte i samtidens standardklichéer, en person som i stället för att behaga publiken eller se ner på publiken vill få den att *tänka*, att samtidigt som de skrattar få en aha-upplevelse och själva tänka till om hyckleriet och den florerande dubbelmoralen så var Bruce en mycket bildad person.

Bilden man får av Lenny Bruce efter att ha läst Goldmans biografi är en depraverad sprutnarkoman som hjälpte narkotikapolisen i Los Angeles att sätta dit langare för att rädda sitt eget skinn (s. 249, 250, 366-374) och också satte dit Honey Bruce för narkotikainnehav. Efter skilsmässan blev det bråk om vårdnaden av dottern. Polisen fann marijuana hos Honey Bruce, som, enligt Goldman, Bruce kunde tänkas ha tipsat polisen om. Hon fick villkorlig dom med förbehåll som hon bröt mot och hamnade i fängelse (s. 243-257).

Men det finns en fin passage i Goldmans bok när Bruce stod på höjden av sin karriär och hade en midnattskoncert inbokad på Carnegie Hall i New York den 4 februari 1961. Nästan tre tusen åhörare får plats i det konserthuset. En häftig snöstorm drog över hela östkusten just då. Bruce hade ett gig, som han kallade sina framträdanden, inbokad i Philadelphia, men hans

flygplan tvingades landa i Boston och framträdandet ställdes in. Nästa framträdande var i New York. Ordinarie flyg var inställda. Ingen pilot ville riskera att flyga Bruce till New York i ett privatplan hur mycket han än erbjöd sig att betala. Från Boston lyckades han ta sig till New York via en elva timmar lång krypande tågresa genom snöoväddet.

När han kom fram var hela New York lamslaget och täckt av ett tjockt lager snö, som fortsatte att falla. Iskalla vindpustar fick snön på marken att virvla upp och med den böljande snön som föll kunde man inte se mer än några kvarter framför sig. Bruce fick varken tag på en taxi eller buss utan måste från stationen plumsa i snön till sitt hotell inte alltför långt från Carnegie Hall. Av portierens beskrivning av läget i staden kunde han glömma kvällens inbokade föreställning. Borgmästaren hade förbjudit alla privatbilar att köra i staden och inga motorfordon fick köra in i New York. Men Don Friedman, som bokat både den inställda föreställningen i Philadelphia och Carnegie Hall och riskerade att bli ruinerad, var fast besluten att genomföra framträdandet som planerat. Tunnelbanan fungerade och en och annan buss gick. Det kunde ju inte hålla på att snöa hur länge som helst. Det hade hållit på ett dygn redan. Han sa till Bruce på telefon att ställa in sig på att vara i Carnegie Hall vid midnatt. Bruce visste inte vad han skulle tro.

Vid femtiden slutade det snöa, frivilliga efterlystes och snöröjningen satte fart. Nyheterna klockan elva på kvällen informerade New Yorks invånare om att staden måste vara stängd för trafik ytterligare ett dygn. Barhuvad med en regnrock över scenkostymen satte Bruce vid halvtolvtiden kurs mot Carnegie Hall. Och häpnade när han kom närmare. Det kryllade av folk, folk som gått till fots, som tog sig upp ur underjorden, hoppade av en buss, myllrade likt svarta myror mot den vita snön och uppför Carnegie Halls trappor. En tjugooåttio timmar lång snöstorm som lamslagit hela New York och en midnattskoncert för närmare tre tusen åhörare var utsäld. Bruce var överväldigad och rörd och visade publiken sin tacksamhet. Han var i sitt esse den kvällen och gav publiken allt till efter klockan två på morgonen (s. 422-428).

New York, betraktad som den mest sofistikerade staden i USA, blev också hans fall. Där fanns Religionens Väktare som vär-

nade om den allmänna moralen och förde en kamp mot sextiotalets begynnande frigjordhet och alla porrbutiker som dök upp, i synnerhet runt Times Square. Förutom romersk-katolska präster tillhörde även rabbiner, protestantiska och mormonska präster gruppen och, inte minst, den mäktiga romersk-katolska kardinalen Francis Spellman. Han, tillsammans med ärkestiftets biskop Fulton Sheen, figurerar i Lenny Bruces sylvassa monologer om Aktiebolaget Religioner och religiöst hyckleri. Biskop Fulton Sheen hade ett religiöst TV-program varje vecka under perioden 1961-1968 och anses vara den första TV-evangelisten.

Bruce har nummer där Moses och Jesus stiger ner till jorden. I ett av numren är de i New York och står längst bak i den väldiga romersk-katolska St Patrick's Cathedral medan kardinal Spellman står i predikstolen. Jesus, som Bruce kallar Kristus, och Moses ser sig förvirrat och förundrat omkring. De har just vandrat igenom den fattiga stadsdelen Spanish Harlem och Jesus undrar hur det kommer sig att femtio puertoricaner delar på ett rum när bara en kvadratfot av kyrkans målade fönster är värd tio tusen dollar och kardinalens ring åtta tusen dollar. Varför bor de inte här? Kyrkan är ju till för människorna. Långt där framme mässar kardinal Spellman om kärlek, den kristna kärleken som handlar om förlåtelse och inte fientlighet. Biskop Sheen upptäcker Moses och Jesus livligt diskuterande och rusar upp till Spellman som ohövligen avspisar honom tills han av strålglansen som omger dem inser vilka gästerna är. Han frågar Sheen om de är beväpnade. Han frågar om fattigbössan är låst. Han undrar varför de två har kommit. "Kanske för att granska räkenskaperna", säger Sheen. Spellman beordrar Sheen att genast ringa upp Vatikanen samtidigt som han fortsätter att ställa frågor.

"Har Kristus tagit med sig familjen? Hur tilltalar man nu modern?" [...] "Om vi bara håller oss lugna kanske vi kan tala med dem ... Berätta inte för någon att de är här ... Fan också. Vem skvallrade?"

Sheen undrar varför han säger så.

"Titta vid ingången." [...] "Här kommer de spetälska!"

Sheen: "Var i helvete bor *de* här någonsans? Å himmel!"

Spellman beordrar honom att skynda på med samtalet till Rom, vänder sig till de

spetälska och ber dem att inte röra vid någonting och försöker få dem att lämna kyrkan. Kroppsdelar ramlar ner på golvet. "Plocka upp era näsor, fötter och armar och stick. Ni hörde rätt." Efter en del palaver med de spetälska får han påven på tråden och berättar om de två höjdarna på besök nere vid ingången. "Ja, han. Ja... Jag skämtar inte... Ja, han har med sig en ung helsnygg judisk grabb - förlåt." Han får en fråga av påven som han besvarar med: "Det är klart att de är vita!" Han begär hjälp. Kyrkan håller på att bli överfull. "Vad betalar vi beskyddarpengar för?... Vet inte... Allt jag vet är att jag håller på att drunkna i kryckor och rullstolar!" (1971, s. 58-61). Kardinal Spellman var inte road.

Lenny Bruce sa att han häcklade fel religioner. Om han hade drivit med voodoo eller buddhismen hade ingen reagerat. Katolska kyrkan drev man inte med ostrafat i femtio- sextiotalets USA. Religionens Väktare kunde inte sätta dit honom för hädelse. Det hade US Supreme Court gjort klart. Däremot var det fritt fram att polis-anmäla Lenny Bruce för enstaka "fula" ord han använde i sina monologer, ord som ansågs väcka anstöt bland betalande nattklubbsgäster. Han ställdes inför rätta i San Francisco, Chicago, Los Angeles och New York. Och förlorade sitt levebröd. Ingen vågade boka honom.

Under Lenny Bruces tid spelade romersk-katolska kyrkan en viktig roll för att tysta hans religionskritik. Islam var på den tiden en marginell religion i Väst jämfört med i dag. Som jag nämner inledningsvis använder sig Religionens Väktare i dag av "hatbrott", "hets mot folkgrupp" och anklagelser om rasism och "islamofobi" för att tysta religionskritiker.

I den faktaspäckade boken *Silenced. How apostasy & blasphemy codes are choking freedom worldwide* (2011) beskriver författarna Paul Marshall och Nina Shea vid Hudson Institute's Center for Religious Freedom hur farliga lagar om "hatbrott" och "hets mot folkgrupp" är för yttrandefrihetens urholkning. De ger mängder med konkreta exempel på hur minsta kritik av islam i länder styrda av sharialagar används som förevändning att kalla kritikerna för avfällingar och låta fängsla, prygla, tortera eller döda dem.

Paul Marshall deltog år 2012 i Svenska Evangeliska Alliansens Almedalssemina-

rium "När religionsfriheten tigs ihjäl". Den 29 juni 2012 publicerade han en artikel på *NewsMill* med titeln "Talförbud göder extremism". Han skriver att flera "europeiska länder förbjuder olika versioner av 'hets mot folkgrupp' i hopp om att främja eller bevara social harmoni". Men:

De flesta som över hela världen anklagas för att "kränka muslimer" eller "förtala islam" är inte intoleranta västerlänningar, koranbrännare eller okänsliga svenska tecknare. Majoriteten är muslimer, som har fängslats, slagits, eller dödats av folkhopar och dem som tar lagen i egna händer, för att ha ifrågasatt repressiva former av sin religion. Sådana anklagelser tystar religiösa minoriteter, journalister och demokratiaktivister, inklusive Nobelpristagare.

Han räknar upp offer över hela världen, inklusive Väst och skriver: "Hädelserestriktioner stärker extremister och tystar ner alternativa röster. Muslimska religiösa och politiska reformatorer är de första som tystas. I sina försök att undertrycka kritik utanför och inom islam, tar västerländska regeringar parti för extremisterna."

Han avslutar med att citera Indonesiens tidigare president Abdurrahman Wahid: "Att genom lagstiftning kväva kritik och debatt, uppmuntrar bara muslimska fundamentalister i sina ansträngningar att införa en andlig tom, hård och monolitisk förståelse av islam över hela världen. Västerländska myndigheter bör istället bestämt försvara yttrandefriheten, inte bara i sina egna länder, men också globalt [...]."

Jag å min sida avslutar med att citera de båda amerikanska yttrandefrihetsexperterna Ronald Collins och David Skover som har grävt i arkiven och skrivit en bok om Lenny Bruces rättsliga kamp för det fria ordet. I början av boken skriver de, med hänvisning till att Lenny Bruce blev en kultfigur efter sin död: "Om lagen om yttrandefrihet [First Amendment] är värd någonting måste en viktig del av det värdet komma från vårt engagemang att skydda den kulturella normbrytaren [the cultural outlaw] medan han lever, medan han är anstötlig och medan han driver saken till sin spets ända dithän att han hädar varenda förbannad sak som anses helig" (2002, s. 9).

I slutet av boken diskuterar de faran med själv censur och fäller följande tänkvärda ord: "När modet tryter förlorar man

rösten, och när man har förlorat rösten förlorar man friheten, och när man har förlorat friheten återstår inte mycket. Vilka svagheter Lenny Bruce än hade - och han hade många - så saknade han inte mod. Han var inte rädd att säga sin mening utifrån sina egna värderingar och med sin egen röst" (ibid. s. 425).

Lenny Bruce slapp ett pris på sitt huvud. Han slapp mordhot. Hans hem utsattes inte för försök till mordbrand. Men makten i form av polis, åklagare, domare och företrädare för de institutionaliserade religionerna var honom övermäktig.

Det är hög tid för Sveriges politiker att ta lärdom av hur Religionens Väktare med lagens hjälp krossade Lenny Bruce för femtio år sedan i yttrandefrihetens förlovade land och inse hur de anstränger sig att krossa vår svenska yttrandefrihet med hjälp av lagarna om "hets mot folkgrupp" och "hatbrott". Sverige bör distansera sig från religiösa diktaturer, inte närma sig dem.

Mona Lagerström publicerar andra delen av sin essä om Lenny Bruce i Bright 2-2014.

Källor:

Bruce, Kitty, *The (almost) unpublished Lenny Bruce*, Running Press 1984

Bruce, Lenny, *How to talk dirty and influence people. An autobiography*, Panther Granada Publishing 1965 (på svenska *Konsten att vara fräck så det fäster. En självbiografi*, översättning Hans Berggren, Norstedts 1989)

Cohen, John (red.), *The essential Lenny Bruce* (1967), Ballantine Books 1971

Collins, Ronald K. L. & Skover, David M., *The trials of Lenny Bruce. The fall and rise of an American icon*, Sourcebooks Inc. 2002

Goldman, Albert & Schiller, Lawrence, *Ladies and Gentlemen: Lenny Bruce!!* (1971), Ballantine Books 1974

Marshall, Paul & Shea, Nina, *Silenced. How apostasy & blasphemy codes are choking freedom worldwide*, Oxford University Press 2011

Marshall, Paul, "Talförbud göder extremism", *NewsMill* 29/6 2012

Lenny Bruce

Del 2

Religionskritikern och yttrandefriheten

Av Mona Lagerström

Efter Lenny Bruces död kom hans självbiografi ut på nytt, liksom inspelningarna av hans monologer. Pjäser sattes upp om honom, böcker skrevs, filmer och TV-program spelades in. Men hans rättsliga strider samlade damm i arkiven. De två yttrandefrihetsexperterna Ronald Collins och David Skover började gräva. Collins med erfarenhet från US Supreme Court, Skover, professor i juridik med erfarenhet

från appellationsdomstol, publicerade år 2002 *The trials of Lenny Bruce. The fall and rise of an American icon*. Själva ville de att boken skulle heta ⁹, men tvingades, skriver de något självvironiskt, under kraftiga protester att ge vika för förlaget (s. 562).

Boken är en minutiöst väldokumenterad genomgång av Lenny Bruces kamp för det fria ordet, hans försvarsadvokaters argu-

⁹ *Comedy on Trial: Lenny Bruce's Struggles for Free Speech*

mentation, åklagarnas och domarnas argumentation, vittnesutsagor. Lenny Bruce var en färgstark person och rättegångarna är lika färgstarka.

I flera städer där han uppträdde satt nitiska, ibland civilklädda, poliser i publiken med papper och penna och skrev ner vad de lyckades uppfatta av hans ordkaskader eller spelade in på dolda bandspelare. I Los Angeles satt till och med en jiddischspråkig polisspion och skrev ner de "fula" ord på jiddisch Bruce slängde in mellan varven för att ta reda på om han använde jiddisch i syfte att dölja oanständigheter.

Att använda "fula" ord offentligt var ett ringa brott. Yttrandefrihetsrättegångarna mot Lenny Bruce har ingen motsvarighet i USA:s rättshistoria, skriver Collins och Skover. I slutet av boken gör de en summering: minst åtta arresteringar, sex rättegångar i fyra städer [San Francisco, Los Angeles, Chicago, New York], som tog över fyra år och resulterade i rättegångsprotokoll på cirka 3 500 sidor, krävde åtta domare på delstatsnivå (bortsett från alla domare som var involverade när det gällde borgen, förberedande förhör med mera), involverade mer än ett dussin åklagare på delstatsnivå och det dubbla antalet timarvoderade försvarsadvokater, krävde oräkneliga arbetstimmar och skattemedel samt att Lenny Bruce på grund av åtalerna på egen hand drev rättsliga processer i federala domstolar om sina medborgerliga rättigheter; involverade överklaganden eller inlagor till delstatsdomstolar, federala appellationsdomstolar och US Supreme Court (sammanlagt tjugofem domare på delstats- och federal nivå ledde överklagandeförhandlingarna). Dessutom blev Lenny Bruce, som tjänade nästan 200 000 dollar om året i början av sextiotalet, utblottad och tvingades i personlig konkurs (s. 403, 404).

Ändå fanns det praktiskt taget inget om Lenny Bruce i allt som skrivits om *the First Amendment* (Första författningstillägget), det vill säga lagen om yttrandefrihet. Bruce hade blivit en kultfigur efter sin död, men när det gällde rättshistorien var det som om varken han själv eller hans rättsliga kamp för det fria ordet någonsin hade existerat. Det är oförståeligt, menar Collins och Skover, därför att de komiska och tragiska vändningarna Lenny Bruces liv tog rymmer "a great legal story to be

told. It is a story of the poignant and perverse sides of free speech and the way that speech plays to people and power" (s. 5). Kontentan av deras elegant formulerade mening är att yttrandefriheten triggas i gång olika sidor och agerande hos människor och makthavare, något vi de senaste åren har fått uppleva här i Sverige.

San Francisco. Ordet *cocksucker* användes ibland om bögar. Det var det ordet som föranledde den första arresteringen 4 oktober 1961 i San Francisco då Bruce uppträdde på The Jazz Workshop andra kvällen. Efter första kvällens föreställningar påstås en anonym person ha polisanmält honom och den 4 oktober fanns en polisman på plats för att lyssna. Tre år tidigare hade Bruce uppträtt i San Francisco på Ann's 440 Club, som frekventerades av bögar, flator och drag-queens. Den 4 oktober 1961 gjorde han ett nummer av dialogen när hans agent kontaktade honom för bokningen på Ann's 440 Club. I numret förekommer ordet *cocksucker*. Polismanen som bevakade föreställningen och hörde ordet, och lite till, blev chockad och meddelade sin närmaste chef efter kvällens första föreställning. Resultat: klara indikationer att arrestera Bruce som satt i ett bakre rum på klubben i väntan på nästa uppträdande. Ett brott hade begåtts i närvaro av en polisman. Tre polisbilar och en fängstransportvagn anlände. På polisstationen blev han fotograferad, fick lämna fingeravtryck och låstes in. Ägaren till nattklubben betalade borgenssumman och Bruce kunde fullfölja kvällens sista föreställning. Han slängdes ut från hotellet han tagit in på.

Den 17 november 1961 hölls ett förhör inför en domare och åklagare. Bruce ville att en bandupptagning skulle spelas upp av *hela* föreställningen, ljudet var dåligt, domaren lyckades inte höra vad Bruce sa, men visste ändå att det var snuskigt. Förhöret sköts upp. En ny bandspelare skulle införskaffas och utskrift ordnas. Bruce hade en bokning kommande söndag på Curran Theater. Domaren varnade honom att om han upprepade de snuskiga orden skulle domaren inte se genom fingrarna med det. Nu bet inte sådana varningar på Lenny Bruce. I stället gjorde han ett nummer av domarens varningar. Åklagaren satt i publiken. Liksom Carnegie Hall blev uppträdandet på Curran Theater ett

av Lenny Bruces mer legendariska.

Han hade tur. När rättegångsförhandlingarna återupptogs byttes både domaren och åklagaren ut. Men Bruce hade, utan att konferera med sin försvarsadvokat Al Bendich, skickat ett brev till den nye domaren där han förlöjlade den första domaren. Den nye domaren, Clayton W. Horn, ansåg att brevet var domstolstrots. Dock skulle han först låta rättegången äga rum utan hänsyn till brevet.

Domare Horn var söndagsskolelärare och värnade om den allmänna moralen. Några år tidigare hade han dömt fem kvinnliga snabbare till att se storfilmen *De tio budorden* av Cecil B. DeMille med Charlton Heston i huvudrollen som Moses och dessutom skriva en uppsats om filmens sensmoral, vilket en ledare i San Francisco Chronicle kritiserade honom för och bland annat syrligt kommenterade att kvinnorna hade tvingats att i över två timmar sitta av en film fylld av "våld, lusta, sex och orgier" (s. 42). Domare Horn hade också varit domare under rättegången mot Lawrence Ferlinghetti som hösten 1956 hade tryckt beatnikpoeten Allen Ginsbergs diktsamling *Howl and other poems*. Diktsamlingen trycktes först i England och beslagtogs av tullen i San Francisco. Ferlinghetti lät då trycka boken i USA. Det hjälpte inte. Det blev rättegång. Al Bendich försvarade framgångsrikt *Howl*. Al Bendich var också Lenny Bruces advokat. Samma domare, samma försvarsadvokat.

Inför rättegången mot *Howl* laddade Bendich upp ett formidabelt försvar för yttrandefriheten med hjälp av professorer och andra litterärt och semantiskt beivrade akademiker i San Francisco-området samt litterära förlagor (s. 39-45).

Domare Horn var en man som kunde skilja på sin personliga söndagsskolemoral och vad författarna till Första författningstillägget avsåg med lagen om yttrandefrihet. Han tog intryck av försvaret och lär till och med ha läst hela James Joyces roman *Ulysses* (1922) samt gjorde en ordentlig analys av prejudikatet om obscenitetspråk innan han avkunnade sin dom i skriftlig form 3 oktober 1957, vilket var ovanligt. Alla människor, skriver han, har visserligen sitt ursprung i en gemensam form, men mönstren skiljer sig. Därför tänker och handlar inte två människor likadant. "Skulle det finnas någon pressfrihet eller yttrandefrihet om man måste reducera

vokabulären till platta och intetsägende eufemismer?" frågar han retoriskt (s. 45).

Han räknar upp en hel rad punkter som måste tas hänsyn till innan ett verk kan kallas obscenitets. Bland annat är ett verk inte att betraktas som obscenitets om det har den minsta gnutta samhällsvärde ["If the material has the slightest redeeming social importance it is not obscene"]. Vad gäller frågan om sexuell upphetsning så måste det leda till antisociala och omoraliska handlingar om verket ska betraktas som obscenitets. Dessutom är ord inte obscena ifall de är "stötande enbart på grund av ett grovt och vulgärt språk som inte är erotiskt . . . till sin karaktär" (s. 45, 46).

Enligt Collins och Skover är domare Horns tolkning av US Supreme Courts prejudikat viktig för att förstå hur Lenny Bruce kom att se på sin egen frihet att uttrycka sig. Bruces tolkning av domare Horns tolkning blev ett slags grundlagsmässigt evangelium för honom. "Problemet var att det fanns *andra*, mindre skyddande, sätt att tolka [prejudikatet]" (s. 46).

Men nu stod han inför domare Horn i San Francisco. Bruce valde en rättegång inför en jury, eftersom han räknade med att publiciteten skulle gynna honom. Rättegången inleddes 5 mars 1962. Hans försvarsadvokat Bendich laddade även den här gången upp ett formidabelt litterärt försvar. Staten måste dessutom bevisa att ett verk syftade till att upphetsa åhöraren sexuellt. Bendich gick rakt på sak och frågade polismannen som bevittnat föreställningen om han blivit sexuellt upphetsad. Svaret blev nej (s. 65).

Det var inte det uppriktiga svaret som var avgörande för den friande domen, säger Collins och Skover. Med tanke på juryns sammansättning så var det, när rättegångsdagarna var över, domare Horns instruktioner till juryn inför deras överläggningar som var avgörande (s. 75).

Domare Horn förkunnade för juryn att "sex och obscenitet inte är synonyma". Kortfattat säger han att för att en skildring av sex ska vara obscen måste den leda till att en genomsnittlig vuxen person blir en fara för samhället, att lagen inte kan hindra en författare från att skildra sitt ämne på ett realistiskt sätt och att lagen inte kräver att en författare lägger ett vårdat språk i en obildad persons mun.

"Att häda, att använda ett rått och

plumpt språk, att uppträda vulgärt är i sig inte obscént.”

“En föreställning kan inte betraktas som totalt värdelös sett ur ett samhällsperspektiv [utterly without redeeming social importance] om den har litterära, konstnärliga eller estetiska förtjänster, eller om den innehåller ställningstaganden i sociala och politiska frågor, oberoende av om ställningstagandena är att betrakta som oortodoxa, kontroversiella eller hatiska.”

Slutklämmen är en uppmaning till juryn att ta hänsyn till de positiva recensioner Bruce har fått om hans monologers konstnärliga förtjänster och att de vittnar om ett starkt samhällsengagemang och att han därför inte kunde veta att hans föreställningar skulle vara obscena (s. 75-76).

I yttrandefrihetens namn tolererade jurymedlemmarna det de fann stötande och friade Bruce, skriver Collins och Skover. Men polisen som såg till att Lenny Bruce blev arresterad ansåg att lagen borde ändras: “så fritt ska inte det fria ordet vara” (s. 77).

Det olämpliga brevet klassade domare Horn som domstolstrots och dömde Lenny Bruce att betala 100 dollar i böter.

Collins och Skover sammanfattar: “Det hade gått 156 dagar sedan arresteringen på [nattklubbsgatan] Broadway [i San Francisco], 350 sidor kostnadskrävande rättegångsprotokoll och 2 100 dollar enbart för Bendichs advokatarvode. Två rättegångar, två domare, två åklagare, två advokater, två juryomröstningar, och två tusen dollar - åt helvete för mycket.” En lek med ord: two, two, two, - too damn much (s. 77, 78).

Los Angeles. I San Francisco var det hädanefter fritt fram för Lenny Bruce, men inte i Los Angeles som också ligger i delstaten Californien. Collins och Skover skriver att förföljelserna mot Lenny Bruce för hans frispråkighet varken inleddes i San Francisco eller slutade i New York, vilket är den vanliga uppfattningen. “Den tvivelaktiga äran tillfaller myndigheterna i Los Angeles. Mellan 1959 och 1966 dök polis och åklagare praktiskt taget ständigt ner på honom, antingen hotade de att arrestera honom eller också så arresterade de honom verkligen, eller så hotade de att dra in klubbarnas tillstånd eller så spred de helt enkelt ut att Lenny Bruce inte var välkommen i Änglarnas stad. Lenny Bruce

kallade det för ‘en obscenitetscirкус’, ett surrealistiskt spektakel till synes utan ände” (s. 137).

Lenny Bruce stod under åtal i Los Angeles när han arresterades i Chicago. I Los Angeles arresterades han för föreställningar på The Troubadour 23 och 24 oktober 1962 och på The Unicorn 12 februari 1963, kvällen före rättegången (som tog två dagar). Det var tre åtalpunkter som tillsammans kunde ge honom 1 500 dollar i böter och arton månaders fängelse. Orden som kunde ge detta straff var: *asshole, tits, ass, cocksucker, schmuck, motherfucker, prick, putz* [penis], *balling, clap, fag, piss, cunt* och *son of a bitch* (s. 118). Collins och Skover diskuterar domarens instruktioner till juryn och jämför med domare Horn i San Francisco. Två helt olika uppmaningar. Juryn var oenig, Bruce gick fri. Men segern var inte alls lika framgångsrik som den i San Francisco. Dessutom kunde han åtalas på nytt och hans image fläckades av alla skrivelser i pressen, vilket i sin tur påverkade hans inkomstmöjligheter.

Chicago. I Chicago arresterades Lenny Bruce mitt under föreställningen den 5 december 1962. Åtta polisbilar med blåljusen påslagna körde upp framför The Gate of Horn där han uppträdde. Collins och Skover skriver att “polisen utnyttjade i själva verket [delstaten] Illinois obscenitetslag för att arrestera honom för hädelse - ett ‘brott’ som inte existerade i den lagtexten” (s. 149). Författarna har till och med en överskrift på ett avsnitt där de citerar en av poliserna “He mocks the Pope” [Han gör narr av påven] (s. 144).

Alfred Goldman skriver i biografen att romersk-katolska kyrkan låg bakom arresteringen. Vid den tiden hade Chicago cirka tre och en halv miljon invånare, varav 2,2 miljoner var romersk-katolska, praktiskt taget två av tre invånare (Goldman, s. 569, 570).

Lenny Bruce åtalades för sju ord och uttryck: *fuck, piss, tits, stumping and stepping on my dick, jag-off* [runka], *hang Kennedy's balls up, fuck their mothers* [för chokladkakor] (Collins & Skover, s. 153).

Rättegången inleddes måndagen den 18 februari 1963. Den kom att kallas för *The Ash Wednesday Trial* därför att den inföll under askonsdagen 27 februari 1963 då alla de tolv jurymedlemmarna, de två

åklagarna och domaren kom till rätten med ett kors i pannan målat av aska. Lenny Bruces advokat var liksom han själv av judisk börd. Domaren insåg det olämpliga och avlägsnade sitt eget kors i pannan och lät instruera att de andra gjorde likadant (s. 168).

Fredag eftermiddag 22 februari lyckades Bruces försvarsadvokat få ett uppehåll till måndagen. Bruce behövde mer narkotika och stack till Los Angeles, över helgen var det tänkt. När planet på lördagen landade i Los Angeles tog han en taxi från flygplatsen. Ganska snart körde en polisbil upp och begärde att taxin skulle stanna, på grund av, sa polisen, en trasig lykta. Bruce beordrades att kliva ur. Polisen hittade bland annat ett gram heroin i baksätet. Han arresterades men blev fri mot borgen, 2 625 dollar. Dock, borgensmännen krävde att han inte lämnade Los Angeles före de förberedande förhandlingarna som skulle inledas 7 mars, trots att han måste befinna sig i Chicago för den fortsatta rättegången på måndagen 25 februari (s. 167).

Bruces advokat lyckades skjuta upp rättegången i Chicago två dagar till den 27 februari, askonsdagen. Det var meningen att Bruce själv tillsammans med advokaten skulle sköta

försvaret. Nu var advokaten ensam. När rättegången var över tog det juryn cirka två timmar att komma fram till att Bruce var skyldig. Bruce hade skickat två telegram till domaren, som inte uppskattades. Bruce fick maximistraffet - ett års fängelse och 1 000 dollar i böter, den första fällande domen mot Bruce för obscént språk. Bruces kommentar om domen: “I think it's quite obscene” (s. 174, 175). Collins och Skover menar att det åtalet var enklare att få en friande dom för än åtalen i Californien och att Bruce själv bidrog till den olyckliga utgången. De för ett resonemang om att en överklagan var ett perfekt tillfälle för US Supreme Court att omtolka det tidigare luddiga prejudikatet om obscént språk och framhåller

att Lenny Bruces satirer var av *politisk natur*, vilket de lägre domstolarna inte hade tagit hänsyn till. "Genom att ignorera detta hade de lägre domstolarna nedvärderat den mest omhuldade uttrycksformen som skyddas av Första författningstillägget", skriver de (s. 176).

Dessutom visade fallet i Chicago att Bruce, även om det skedde indirekt, åtalades för hädelse. US Supreme Court hade redan förklarat 1952 att hädelse inte var ett brott. Dessutom, säger de, åtalades Bruce i San Francisco, Los Angeles och Chicago för att enstaka ord hade lyfts ut ur monologerna och att föreställningarna därför inte hade behandlats i sin helhet (s. 176).

Tre utomordentligt välmeriterade och personligt engagerade advokater i frågor som rörde yttrandefriheten åtog sig att överklaga domen i Chicago. Medan överklagandeprocessen pågick arresterades Bruce i New York.

New York. Collins och Skover inleder kapitlet om rättegången i New York med följande ord: "New York var den mest välkommande och den mest hårdhjärtade av platser. Staden genomsyrades av en oförklarlig spänning - en konflikt mellan tolerans och intolerans, mellan kreativitet och konformitet, mellan frihet och förföljelse. Den både skapade och krossade Lenny Bruce" (s. 191).

Även i New York åtalades Bruce för att ha kränkt den allmänna moralen med sina "fula" ord. Knäckfrågan var: Hur definierar man den allmänna moralen i staden New York? Hur definierar man den genomsnittliga New York-invånaren?

Howard och Ella Solomon som ägde Café Au Go Go i Greenwich Village engagerade Bruce, trettonio år, förtjust i läsk, kakor, choklad och glass och inte längre sitt forna smala och kvicksilversnabba jag, för en period på tio kvällar i slutet av mars och början av april 1964. Religionens Väktare var på hugget. Collins och Skover skriver att religiösa ledare låg på de politiska ledarna, New Yorks borgmästare bland andra, och det ansågs att de politiska påtryckningarna från kardinal Spellman och de religiösa ledarna hade ett direkt inflytande på rättegången mot Lenny Bruce, att det snarare var hans angrepp på de organiserade religionerna och religiöst hyckleri och inte oanständiga ord som låg bakom rättegången (s. 244).

Kvällen den 31 mars, den tredje kvällen av de inbokade tio, satt en civilklädd man från tillståndsavdelningen, före detta CIA-agent i Vietnam, och skrev ner i en anteckningsbok vad Lenny Bruce yttrade på scen. Det var en hemlig operation för att ta reda på om Bruce gjorde sig skyldig till en *ringa* förseelse. Nästa dag fick Manhattans biträdande distriktsåklagare Richard Henry Kuh [uttalas kju] en officiell rapport. Ytterligare en åklagarkollega fick en kopia av rapporten. Han pläderade ivrigt för att man skulle visa återhållsamhet (s. 200, 201).

Judiskättade åklagare Kuh däremot, som dog 90 år gammal den 17 november 2011 och vars begravning ombesörjdes av den judiska begravningsbyrån Riverside Memorial Chapel, var nitisk, infernaliskt nitisk och gick direkt till chefen för Manhattans åklagarmyndighet och rekommenderade en utredning. Chefen, Frank Hogan, romersk katolik av irländskt ursprung och hängiven försvarare av den allmänna moralen gick honom till mötes. Enligt Wikipedias artikel om kardinal Francis Spellman samarbetade kardinalen och Hogan för att sätta dit Lenny Bruce.

Nästa kväll, 1 april, satt fyra civilklädda poliser från sedlighetsroteln i publiken. En av dem hade en liten bandspelare fasttejp på kroppen. Bara enstaka ord och yttranden hamnade på bandet. Nästa dag gjordes en utskrift som lämnades till en åtalsjury bestående av tjugotre jurymedlemmar. Inför dessa presenterades fallet av en biträdande åklagare, som, skriver Collins och Skover, ansåg att det var tveksamt att föra ärendet vidare (s. 201, 202).

Poliser vittnade, bandet spelades upp, utskrift delades ut. Nästa dag läste åklagare Kuh för juryn upp lagen om omoraliska shower och utställningar. Två poliser åkte till klubben och talade med den intet ont anande ägaren Howard Solomon och låtsades vara Lenny Bruces beundrare. Sedan vittnade de inför åtalsjuryn. Biträdande åklagaren Gerald Harris sa flera år senare "Jag halvt om halvt väntade mig att 'vårt samhälles samvete' skulle säga åt oss att lägga av. Till min milda förvåning röstade åtalsjuryn för att väcka åtal" (s. 202, 203).

På kvällen den 3 april arresterades Lenny Bruce och Howard Solomon. De släpptes mitt i natten mot borgen (s. 203). Den 7 april var den före detta CIA-agen-

ten åter på plats på Café Au Go Go med sin anteckningsbok samt tre helt nya civilklädda polismän varav en med en minibandspelare. Lenny Bruce och Ella Solomon arresterades mitt under föreställningen (s. 205). Lenny Bruce, Howard och Ella Solomon ställdes inför rätta. Enligt Collins och Skover krävde de förberedande förhandlingarna sex förhör inför tre olika domare, två biträdande åklagare, sju försvarsadvokater och gav upphov till cirka 500 sidor domstolshandlingar, nästan lika mycket som hela rättegången i Chicago (s. 209, 210).

Rättegången inleddes den 16 juni 1964 och avslutades den 21 december. Av dessa sex månader var tretton dagar rättegångsdagar, vilka gav upphov till mer än 1 600 sidor rättegångsprotokoll, förutom de förberedande förhandlingarnas cirka 500 sidor. Det var tre åtalpunkter mot Lenny Bruce, två mot Howard Solomon och en mot Ella Solomon. Åklagarna kallade in tolv vittnen, försvaret arton vittnen (s. 228, 229).

Lenny Bruce ville ha en rättegång inför en jury, men fick avslag. Rättegången hölls inför tre domare. Collins och Skover har den talande rubriken "The courtroom of the absurd" om rättegången.

När vittnena hördes uppstod ett sanslöst hårklyveri om ord (*motherfucker, fuck, tits, cocksucker*), bland annat om vad som var att betrakta som allmän standard i New Yorks sällskapsliv när det gällde hur man uttryckte sig, särskilt när sällskapet var blandat och alldeles särskilt om det fanns kvinnor närvarande som ej tidigare var kända av sällskapet. Åklagare Kuh verkade tvärsäker (s. 261, 264). En av de tre domarna, James Creel, var mindre säker på att domstolen kunde avgöra om det fanns en uppsättning standardiserade sociala koder som *alla* New Yorks invånare *just då* var beredda att skriva under på och utifrån dessa koder avgöra om Lenny Bruces språk var obscen eller inte.

Vicepresidenten och redaktören Jason Epstein från bokförlaget Random House, inkallad främst för att vittna om det inte ovanliga bruket av "fula" ord i den moderna litteraturen, stod i vittnesbåset efter det att flera personer kallats in som expertvittnen och förklarat vad som var att betrakta som samtida Umgängesnorm i New York. Domare Creel frågade Jason

Epstein om det existerade något man kunde kalla den allmänna moralen.

Domare Creel: Mr Epstein . . . Jag undrar om ni kan hjälpa oss. Vi - båda sidor har redogjort för sin uppfattning och den här domstolen har lite problem med att fatta innebörden i det här begreppet, den allmänna moralen [contemporary community standard]. Vi har hört experter uttala sig inom sina egna områden. Ni kan vittna om en liten procentandel böcker. Vi har hört personer som uttalar sig om Broadwayteatrarna och nattklubbarna och även om, antar jag, New York har flest så är andelen ändå liten. Famlar vi efter något av en vacker grönskande hägring, något som när man närmar sig den och får tag i en bit försvinner? Finns det, enligt er uppfattning, något sådant som en expert?"

Redaktör Epstein: Jag har alltid i anslutning till de beslut jag måste fatta i mitt eget arbete ansett att det måste finnas mängder med olika umgängeskoder i New York på samma sätt som det finns mängder med olika kulturer.

Domare Creel: Smaken varierar i ett samhälle, en viss smak kan vara sofistikerad eller blaserad, en annan mer - anspråkslös, åt det fromma hållet . . . Existerar det? Finns det något sådant som en genomsnittlig New York-bo? Finns det något sådant som en allmän New York-moral eller en nationell standardmoral?

Redaktör Epstein: Jag har aldrig träffat en genomsnittlig New York-bo. Jag skulle inte känna igen honom om jag stötte på honom (s. 265).

Det här femtio år gamla replikskiftet är utomordentligt viktigt att diskutera i dagens Sverige. För femtio år sedan ansåg sig religiösa ledare såsom rabbiner, präster, den romersk-katolska biskopen Fulton Sheen och kardinal Spellman vara självklara talespersoner för den allmänna moralen i New York och bearbetade politikerna för att få gehör för sin ståndpunkt. I Sverige har vi i dag mängder med gruppidentitetslobbyister som påstår sig företräda homogena grupper och bearbetar politikerna för att få igenom sina krav på särbehandling.

Innan Lenny Bruce fick sin dom i New York upphävde, motvilligt, en högre domstol i delstaten Illinois 24 november 1964 den fällande domen i Chicago. Men, skri-

ver Collins och Skover, den innehöll knappast vad man kan kalla en rättslig analys och hade därför inget prejudice-rande värde. Domstolen var helt enkelt tvungen att fria Lenny Bruce på grund av en annan friande dom i US Supreme Court av bland andra Henry Millers *Kräftans vändkrets* (1934) och en friande dom i New York som gällde den erotiska romanen *Fanny Hill* (1748). Den hade varit bannlyst, men trycktes 1963 i USA och bannlystes omedelbart. Nu blev det lagligt att sälja den i New York (s. 271). Trion advokater som efter flera turer fick den fällande domen mot Bruce upphävd hade lyckats "flytta berget", enligt Collins och Skover. Men varken den friande domen om *Fanny Hill* eller den i Illinois imponerade på åklagarna och domarna i New York, trots att "de borde ha skickat starka signaler". Collins och Skover menar att herrarnas tolkning av New Yorks obscenitetsstatut var grundlagsmässigt tvivelaktig (s. 300, 301).

Av någon anledning friades Ella Solomon helt men Howard Solomon och Lenny Bruce fälldes av två domare dagarna före jul 1964. Den tredje, James Creel, ville fria. Lenny Bruce fick fängelse för de tre åtalpunkterna. Howard Solomon fick böter eller fängelse för två åtalpunkter (s. 310). Howard Solomon överklagade och fick sin dom upphävd 19 februari 1968 (s. 342, 343).

Lenny Bruce blev fri mot borgen på 50 dollar i väntan på överklagan. Han var utfattig. Han hade inte haft en bokning på fem månader och var tvungen att låna pengar till borgen, så han till den församlade pressen (s. 311). Han blev kvar i New York. Under det kommande året hade han så många järn i elden för att via domstolar hävda sina medborgerliga rättigheter att få säga vad han ville *i varenda stad* att han missade att överklaga domen enligt gängse rutiner, trots propåer från Maurice Rosenfield i den välrenommerade trion som hade fått den fällande domen i Chicago upphävd.

Bruce var ingen lätt klient. Han hade för vana att sparka sina försvarsadvokater och anlita nya och kräva att själv få bestämma över försvaret. Men Rosenfield var en stark anhängare av yttrandefriheten och låg på honom att överklaga. Tiden rann i väg, Bruce begärde uppskov efter uppskov eftersom han var så upptagen av de andra domstolsförhandlingarna där han hävdade

Lenny Bruce med Honey Harlow och deras dotter Kitty Bruce

sina medborgerliga rättigheter. Till slut gick det inte längre. Flera advokater försökte få Bruce att inse att tiden var knapp, att han inte kunde få fler uppskov, att han måste skynda sig. Den åklagare som nu hade ärendet på sitt bord gav Bruce en deadline. Bruce lämnade inte in någon överklagan. Tiden var ute.

Maurice Rosenfield var i upplösnings-tillstånd. Ärendet kunde bara inte sluta så snöpligt. Bruces segrar i San Francisco och Chicago fick helt enkelt inte rinna ut i sanden i en lägre domstol i New York enbart för att Bruce hade missat att lämna in en överklagan i tid. Bruces fängelsevis-telse var en realitet om målet inte återupp-togs och behandlades i en högre domstol. Rosenfield agerade å hans vägnar, trots att Bruce fortfarande inte hade betalat honom för överklagandet av domen i Chicago. Rosenfield lyckades få med sig ytterligare en advokat som var villig att vänta med att inkassera ett arvode tills Bruce hade kommit på fötter igen. Bruce fick ett brev av den advokaten. Ett av kraven var att advokaten ensam skulle fatta alla beslut. Lenny Bruce tackade nej till erbjudandet. Han ville själv bestämma hur försvaret skulle läggas upp. Till slut fick Rosenfield nog och ville kapa alla band. Den

24 november 1965 skrev han ett argt brev till Lenny Bruce, som Collins och Skover citerar i sin helhet. Brevet avslutas med: "Och vad mig beträffar kan du dra åt helvete" (s. 329). En vecka senare försökte Rosenfield ändå hjälpa till att få till stånd ett överklagande, den här gången utan Lenny Bruces medverkan, men lyckades inte. Återstod fängelse. Lenny Bruce valde att schappa från New York och återvände till Los Angeles där han avled 3 augusti 1966.

Tio år efter den fällande domen i november 1964 fick Richard Kuh känna av vreden som riktats mot honom för åtalet mot Bruce, en vrede som fortfarande var lika stark hos några av Lenny Bruces vänner, bland dem journalisten Nat Hentoff, som hade vittnat till Bruces förmån under rätttegången i New York. I USA väljer medborgarna chefen för åklagarmyndigheten. Ett år var kvar av valperioden när Frank Hogan, som varit chef sedan 1941, avgick på grund av sjukdom och delstaten New Yorks guvernör i början av februari 1974 installerade Richard Kuh som tillförordnad fram till valet. Kuh var säker på att vinna. Nat Hentoff var lika inställd på att se till att Kuh under valkampanjen aldrig för ett ögonblick skulle få chansen att glömma vad han gjort mot Lenny Bruce och bara under februari det året skrev han tre långa artiklar om rätttegången tio år tidigare (s. 374, 375). I april 1974 betalade 128 artister för en annons i *New York Times* med rubriken "Lenny Bruce arresterad!" Den inleds med: "I dag för tio år sedan, 3 april 1964, arresterades Lenny Bruce på Café Au Go Go i Greenwich Village [. . .]." Richard Kuh förlorade valet (s. 379).

Collins och Skover citerar en man som arbetade på åklagarmyndigheten som sex år efter Lenny Bruces död medgav att det var åklagarmyndighetens ambition att nita Lenny Bruce: "Vi drev honom till fattigdom och konkurs och mördade honom sedan. Vi visste alla vad vi gjorde. Vi använde lagen för att döda honom" (s. 421).

De citerar också en annan källa, trots att påståendet inte går att verifiera eftersom alla de tre domarna som ledde rätttegången i New York var döda. En av dem, James Creel, friade Lenny Bruce. Ytterligare en ville fria men hotades av

chefsdomaren med att hädanefters enbart få trafikförsäkring på sin lott (s. 343).

Collins och Skovers bok publicerades år 2002. Efter en kampanj benådade delstaten New Yorks guvernör George Pataki den 23 december 2003 Lenny Bruce posthumt, i yttrandefrihetens namn.

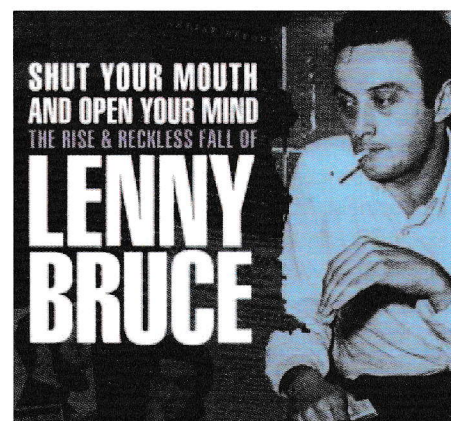
Lenny Bruce var artist. Men i stället för att ägna tiden åt att slipa sina nummer om samtidens hyckleri och dubbelmoral och genom chockverkan få publiken att tänka tvingade Religionens Väktare in honom i ett klibbigt nät av rättsliga strider där han fastnade.

Lars Vilks ritade en rondellhund som föreställer profeten Muhammed. Profeten Muhammed var enligt traditionen krigsherre och religiös ledare med krav på omgivningens absoluta underkastelse. Muhammed om någon representerar Makten. Om syftet med teckningen var att testa var gränserna för konsten går i Sverige och konstvärldens hyckleri så lyckades Religionens Väktare snabbt snedvrida hela debatten till att bli en kritik av den organiserade religionen islam, inte av konstvärlden. Religionens Väktare i Örebro krävde en ursäkt av lokaltidningen *Nerikes Allehanda* som i yttrandefrihetens namn publicerat teckningen i samband med en ledare.

Dessa män i Örebro som därmed startade hela den osmakliga debatten går helt fria, samtidigt som de med sin aktion har tvingat Lars Vilks att löpa gatlopp i svenska massmedier, att få ett pris på sitt huvud, bli utsatt för mordhot, få sitt hem utsatt för försök till mordbrand, och ha livvakter dygnet runt. På grund av en *teckning*. Och Religionens Väktare hävdar att de står för fred och *människokärlek*. Sveriges politiker har *tillåtit* Religionens Väktare och gruppidentitetslobbyisterna att kidnappa den svenska yttrandefriheten med sina rop på Rasism! Islamofobi! Främlingsfientlighet!

En konceptkonstnär i Sverige tvingas ha livvakter dygnet runt. Utomlands fängslas, torteras och mördas yttrandefrihetsförkämpar i shariastyrda länder. Det bästa sättet att visa solidaritet med dessa yttrandefrihetsförkämpar är att försvara vår svenska yttrandefrihet, lyssna på Paul Marshall och Nina Shea och i deras anda arbeta för en nedmontering av hädelsestrikationer som "hets mot folkgrupp" och "hatbrott".

För att kunna bidra till att yttrandefriheten på global nivå stärks måste vi först göra rent hus här hemma och ta strid mot Religionens Väktare och gruppidentitetslobbyisternas krav på hädelsestrikationer och särbehandling och med kraft hävda att *lagen gäller lika för alla*.

Källor:

Collins, Ronald K. L. & Skover, David M., *The trials of Lenny Bruce. The fall and rise of an American icon*, Sourcebooks Inc. 2002

Goldman, Albert & Schiller, Lawrence, *Ladies and Gentlemen: Lenny Bruce!!* (1971), Ballantine Books 1974

Jönsson, Dan, "Missförstådd rondellhund. Konstvärlden är måltavlan", Dagens Nyheter 22/8 2007

Jönsson, Dan, "Bildkulturkrock. Bara en viss sorts bildstormare är tillåtet", Dagens Nyheter 19/9 2007

Marshall, Paul & Shea, Nina, *Silenced. How apostasy & blasphemy codes are choking freedom worldwide*, Oxford University Press 2011

Marshall, Paul, "Talförbud göder extremism", Newsmill 29/6 2012